

Sustainable Investment Roadmap

Inwestowanie zrównoważone
klimatycznie w krajach V4

Streszczenie sprawozdania

Streszczenie sprawozdania

Kraje V4 na drodze do wdrożenia Europejskiego Zielonego Ładu (Green Deal)

Kraje Grupy Wyszehradzkiej (V4) – Polska, Czechy, Węgry i Słowacja – reprezentują około 15% populacji UE i 7% jej PKB. Grupa jest silnie zintegrowana z europejskimi łańcuchami dostaw, a będąc ważnym graczem europejskim, ma możliwość wpływu na negocjacje i prawodawstwo UE.

Region stoi przed wyzwaniami związanymi z faktycznym dostosowaniem się do celów planu RePowerEU i Europejskiego Zielonego Ładu przy jednoczesnym podtrzymaniu wzrostu dochodów i rozwoju gospodarczego. Przedstawiciele krajów V4 muszą na nowo przemyśleć sposób wykorzystywania energii i stosowane technologie.

Rola inwestycji zrównoważonych klimatycznie

Wyczerpywanie się źródeł naturalnych oraz duża zależność od pozaeuropejskich dostaw energii i towarów sprawiły, że nie tylko kraje V4, ale cała Europa znalazła się w delikatnej sytuacji politycznej, gospodarczej i strategicznej. Europejski Zielony Ład i RePowerEU powinny umożliwić UE częściowe odzyskanie niezależności energetycznej i gospodarczej oraz wzmocnić odporność jej łańcuchów dostaw na drodze do długoterminowego zrównoważonego rozwoju.

Inwestowanie uwzględniające potrzeby klimatyczne rozwija długoterminowe perspektywy inwestycyjne i nadaje właściwe miejsce zewnętrznym czynnikom klimatycznym. Inwestowanie zrównoważone klimatycznie wspiera wzrost gospodarczy, a jednocześnie zmniejsza i ostatecznie eliminuje zagrożenia spowodowane zmianą klimatu.

Warunki udanej transformacji

Tymczasem udana transformacja prowadząca do zrównoważonej gospodarki będzie wymagała spełnienia podstawowych warunków. Niezwykle istotne jest, aby rządy i decydenci uznali przejście na zrównoważoną gospodarkę za najwyższy priorytet. W regionie V4 zrównoważony rozwój jest często postrzegany jako dodatek do działalności gospodarczej zarówno w sektorze publicznym, jak i prywatnym, a ambicje klimatyczne pozostają na niskim poziomie.

Zrozumienie kryteriów ESG (ang. environmental, social and governance: środowisko, społeczna odpowiedzialność i ład korporacyjny) jest ograniczone. Brak potrzebnych informacji, wiedzy specjalistycznej, zaangażowania zainteresowanych stron, spójnej polityki i wytycznych, skutecznej komunikacji na ten temat oraz wyraźnego zaangażowania władz publicznych w tym obszarze stanowią główne przeszkody.

Dostępne finansowanie to kolejny warunek wstępny udanej transformacji. Bezpośrednie wsparcie ze strony finansów publicznych, współfinansowanie publiczno-prywatne, finansowanie mieszane oraz gwarancje publiczne zachęcające do realizacji projektów zrównoważonych klimatycznie przyspieszą transformację. Pełne zrozumienie zrównoważonego rozwoju przez lokalny sektor bankowy, analiza zrównoważonych aktywów o niższym ryzyku finansowym oraz odpowiednie ukierunkowanie zachęt publicznych mogą skłonić sektor bankowy do finansowania zrównoważonych projektów.

Paliwa kopalne: obciążenie dla regionu

Jeśli chodzi o klimatyczne aspekty zrównoważonego rozwoju, region V4 odgrywa ważną rolę w dekarbonizacji gospodarki UE, przyczyniając się w około 16% do emisji gazów cieplarnianych w UE. Intensywność emisji dwutlenku węgla znacznie przekracza tu średnią unijną i jest szczególnie wysoka w najludniejszych krajach: Polsce i Czechach. Głównym emitentem jest sektor energetyczny silnie uzależniony od węgla, ropy i gazu ziemnego, przy czym te dwa ostatnie w dużej mierze pochodzą z importu. W rezultacie emisje z sektora energetycznego w przeliczeniu na mieszkańca są prawie dwukrotnie wyższe niż średnia UE.

Sektor energetyczny w centrum uwagi

Dekarbonizacja energetyki, która w przyszłości będzie zasilać sektor grzewczy, transport i branże energochłonne, pozostaje największym wyzwaniem i jednocześnie szansą na drodze do osiągnięcia zerowej emisyjności do 2050 r. Region V4 nie jest tu wyjątkiem. Ścieżka odchodzenia od produkcji energii elektrycznej opartej na paliwach kopalnych powinna prowadzić ku odnawialnym źródłom energii.

Tymczasem na transformację energetyczną regionu V4 od dawna negatywnie wpływa ambiwalentne nastawienie jego elit politycznych do zielonej transformacji. To znacząco utrudniło wprowadzenie na szeroką skalę zielonej energii we wszystkich krajach V4. Dlatego też oczekuje się od rządów tych krajów bardziej zdecydowanych zobowiązań w zakresie odnawialnych źródeł energii w zrewidowanych krajowych planach na rzecz energii i klimatu, które mają zostać przedstawione do 30 czerwca 2023 r.

W całym regionie istnieje ogromny potencjał do wykorzystania źródeł energii wiatrowej. Badania sugerują na przykład, że w Polsce około 75% całkowitej produkcji energii w 2050 r. mogłoby być wytwarzane przez elektrownie wiatrowe, mając na uwadze cel dekarbonizacji sektora energetycznego. Fotowoltaika stała się jedną z opłacalnych i skalowalnych zrównoważonych technologii. Dzięki znacznym postępom w technologiach fotowoltaicznych i magazynowania energii w akumulatorach w ostatnich latach koszty pozyskiwania energii słonecznej gwałtownie spadły.

Biorąc pod uwagę przewidywany wzrost udziału energii wiatrowej i fotowoltaicznej oraz transformację przemysłu energochłonnego i transportu w znacznym stopniu uzależnionych od dużej ilości odnawialnej energii elektrycznej, poważne inwestycje we wzmocnienie, modernizację i zwiększoną elastyczność wielokierunkowych systemów elektroenergetycznych będą konieczne, aby uniknąć przeciążenia sieci i przerw w dostawach energii w regionie.

Inwestycyjny dylemat dla przemysłu

Podobnie jak w przypadku sektora energetycznego, główne wysokoemisyjne sektory przemysłu – cementowy, chemiczny i stalowy – znajdują się na wczesnym etapie transformacji. Ich głęboka dekarbonizacja będzie wymagała wdrożenia wielu innowacji. Przejście na paliwa alternatywne, elektryfikacja, przyjęcie modeli biznesowych opartych na zasadzie obiegu zamkniętego, dostosowanie procesów technologicznych, technologie wychwytu i utylizacji dwutlenku węgla oraz wykorzystanie wodoru powinny iść ze sobą ramię w ramię, jeśli mają zostać osiągnięte ambitne zobowiązania dotyczące zerowej emisyjności. Tymczasem niepewność dotycząca skalowalności i kosztów operacyjnych najlepszych dostępnych technologii oraz cen węgla może nadal powodować dylematy inwestycyjne.

Rolnictwo: dużo do nadrobienia

Rolnictwo znajduje się na samym początku transformacji. Zatrudniając bezpośrednio ponad 1,8 mln osób w regionie V4, jest największym pracodawcą wśród sektorów wysokoemisyjnych. Rolnictwo charakteryzuje się również dużym rozdrobnieniem działalności, wysokim stopniem zależności od systemów dotacji UE oraz emisją gazów cieplarnianych innych niż CO₂. Powyższe czynniki mogły spowodować, że w ostatnich dekadach wpływowi rolnictwa na klimat poświęcano mniej uwagi niż innym sektorom.

To z kolei przełożyło się na mniejszą liczbę badań naukowych, prac rozwojowych i inwestycji związanych z klimatem w takich obszarach jak wdrożenie rolnictwa precyzyjnego, ulepszone nawozy, lepsze wykorzystanie obornika, zrównoważone dodatki paszowe zmniejszające produkcję metanu, białka alternatywne itp.

Dopiero w grudniu 2021 r. porozumienie w sprawie reformy wspólnej polityki rolnej zostało dostosowane do Europejskiego Zielonego Ładu. Zagadnienia klimatyczne w pewnym stopniu przeniesiono do krajowych planów strategicznych V4 na lata 2023-27; powrót tych tematów na agendę jest przewidywany po 2027 r.

Technologia i zasięg inwestycji w segmenty detaliczne

Zrównoważona transformacja w takich segmentach detalicznych jak transport drogowy, ogrzewanie lokalne i gospodarka odpadami zdecydowanie wymaga intensywnego zaangażowania społeczeństwa. Same zmiany technologiczne nie zawsze wystarczają, a zmiany wzorców zachowań często mogłyby je wspierać. Elektromobilność, wyższa efektywność termoizolacyjna budynków w połączeniu ze zdecentralizowanymi odnawialnymi źródłami energii, zautomatyzowanymi sortownikami odpadów i wydajnymi systemami wychwytu gazu ziemnego z wynikową produkcją biometanu: we wszystkie te technologie można inwestować bezpośrednio. Zmiana środków transportu z drogowego na kolejowy, zwiększenie efektywności całociowego zużycia energii w gospodarstwach domowych/budynkach, zapobieganie marnowaniu żywności lub rozdzielanie źródeł przez konsumenta należą do behawioralnych aspektów transformacji. Często jedynym przepisem na sukces może okazać się szeroki wachlarz inicjatyw i zachęt.

Wobec segmentów rozdrobnionych potrzebne są systemowe, ciągłe działania edukacyjne (odpowiadające na pytania „jak” i „dlaczego”) oraz programy zaangażowania, które pomogą przedsiębiorstwom, społecznościom i osobom prywatnym w lepszym zrozumieniu wyzwań i wpływu na środowisko, a w konsekwencji zachęca je do włączenia się w proces transformacji. Dla rolnictwa ważne będzie zaangażowanie i włączenie rolników, społeczeństwa i rządu w działania na rzecz tego samego celu. Korzystne byłoby również wsparcie techniczne, zwiększanie świadomości i budowanie potencjału do wspierania transformacji.

Rola sektora publicznego w przyspieszeniu zmian

Polityki krajowe powinny wspierać innowacje neutralne technologicznie na różnych poziomach gotowości technologicznej, od badań podstawowych po projekty pilotażowe i półoperacyjne. W niektórych sektorach nowe energooszczędne technologie często borykają się z niskimi nakładami inwestycyjnymi na badania, między innymi ze względu na długi cykl przejścia na nowe produkty lub rozdrobnienie rynku. Wsparcie publiczne i intensywne finansowanie badań i innowacji przyspieszyłyby przewidywane tempo zmian. W miarę pojawiania się nowych produktów w istniejących sektorach przemysłu organy regulacyjne muszą z większą regularnością dokonywać przeglądów i aktualizacji istniejących norm i przepisów. Nowe rozwiązania często mają charakter międzysektorowy (ang. sector coupling, łączenie sektorów), co stwarza możliwość horyzontalnej współpracy między agencjami rządowymi w celu połączenia badań i rozwoju, analiz kosztów i analiz technicznych z normalizacją i regulacją.

Należy dobrze przemyśleć możliwości wprowadzenia tymczasowych programów i instrumentów gwarancyjnych bądź zabezpieczających przed ryzykiem dla technologii przejściowych, zwłaszcza w ich krytycznej fazie między projektami pilotażowymi a wdrożeniem w pełni funkcjonalnej technologii, i/lub zachęty podatkowe do szybszego wprowadzania zrównoważonych technologii, takie jak połączenie (przejściowych) ulg podatkowych, przyspieszona amortyzacja podatkowa, odliczenia podatkowe itp.

Sektor publiczny powinien ustanowić bardziej ambitne zasady zrównoważonych zamówień publicznych, które mogłyby przyspieszyć zrównoważoną transformację (np. w zakresie efektywności materiałowej i energetycznej w przetargach infrastrukturalnych, zakupu taboru transportowego, głębokiej modernizacji budynków publicznych). Należy również oszacować całkowite (zdyskontowane) koszty, w tym przyszłe oszczędności kosztów operacyjnych.

Inne pomysły dotyczące przyspieszenia transformacji obejmują przeprowadzenie studiów wykonalności we współpracy ze środowiskami akademickimi i zainteresowanymi stronami z sektora przemysłu w celu ustalenia wykonalności ekonomicznej i (potencjalnej) konkurencyjności nowych technologii i produktów lub nakreślenie scenariuszy politycznych dotyczących ryzyka inwestycyjnego i wyzwań logistycznych związanych z dekarbonizacją (infrastruktura węglowa, sieć energetyczna). Scenariusze typu „co gdyby” mogą pomóc inwestorom w ustaleniu najlepszych opcji inwestycyjnych i uniknięciu tzw. aktywów osieroconych, co pozostaje jednym z największych zagrożeń finansowych. Należy również dokładniej przeanalizować lokalną dostępność i możliwość budowy składowisk, ponieważ potencjał wykorzystania CCS na większą skalę pozostaje niesprecyzowany.

Lepsze zrównoważone finansowanie z wielu źródeł

Należy wyraźnie ukierunkować dostępne finansowanie z funduszy restrukturyzacji, innowacji i funduszy przejściowych, planów odbudowy i programów operacyjnych na obszary, które obecnie lub w przyszłości będą wspierać zrównoważoną transformację. W przypadku technologii przejściowych znajdujących się na trudnym etapie pomiędzy projektami pilotażowymi a pełną funkcjonalnością możliwe jest uruchomienie programów i instrumentów gwarancyjnych bądź zabezpieczających przed ryzykiem. Bezpośrednie wsparcie finansowe ze źródeł publicznych pomaga wówczas pokonać barierę wysokich kosztów wstępnych, zmobilizować inwestycje prywatne i uruchomić upowszechnianie nowych technologii.